

## СТАНОВИЩЕ

на дисертационен труд на тема:

„Езиково развитие при деца с множествени нарушения“  
за присъждане на образователна и научна степен „доктор“  
в област на висше образование 1. Педагогически науки,  
професионално направление 1.2. Педагогика,  
докторска програма „Специална педагогика“

**Докторант:** Елени-Магдалини Пантелис Василагаки

**Научен ръководител:** проф. д-р Миглена Симонска - Цацова

### ***1. Основания за провеждане на защита на дисертационния труд и описание на представените материали***

За защитата на дисертационния труд на членовете на журито е предоставен комплект от документи, както следват:

1. Заповед за зачисляване в редовна форма на обучение в докторска програма „Специална педагогика“
2. Заповед за отчисляване
3. Отчет за извършена проверка за автентичност на текст
4. Декларация за достоверност на предоставената информация по изпълнение на минималните национални изисквания към научната дейност
5. Декларация за липса на обстоятелства, свързани с нарушения на права на интелектуалната собственост
6. Дисертационен труд
7. Автореферат
8. Молба за отпечатване на 3 бр. дисертационни трудове и 10 бр. автореферати на български и английски език

Списъкът с публикации, приложен в края на автореферата удостоверява изпълнението на наукометричните показатели в съответствие с минималните национални изисквания. Видни са 5 публикации (3 самостоятелни и 2 в съавторство) - общо 40 точки, при

минимално изискване за 30 т.

Представеното становище следва основните изисквания, утвърдени при обсъждането на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в Република България.

Със заповед № 1302/11.06.2026 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“, съм определена за член на научното жури по процедура за защита на дисертационен труд на тема „Езиково развитие при деца с множествени нарушения“. Автор на дисертационния труд е Елени-Магдалини Пантелис Василагаки, редовен докторант в катедра „Педагогика“, Факултет по педагогика, ЮЗУ „Неофит Рилски“ с научен ръководител проф. д-р Миглена Симонска – Цацова.

## ***2. Актуалност и значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение.***

Заглавието на труда предпоставя заявка за ориентация към изследователска програма свързана с приноси, както с теоретичен, така и с приложен характер. Предвид поставената цел, да се опишат и анализират основни аспекти на езиковото развитие при деца с множествени увреждания, темата е актуална и значима за специалнопедагогическата и логопедична теория и практика.

## ***4. Структура и съдържание на дисертационния труд***

### ***4.1. Качества на теоретичната част***

Прави впечатление нестандартната структура на дисертационния труд, който първоначално е структуриран като публикация за сборник или периодично издание, включвайки резюме, ключови думи, въведение. Следват три глави, дискусия, заключение, препоръки, приноси, библиографска справка и приложение от 19 стр. Основните части на разработката са в обем от 158 страници. Количественият анализ е представен чрез 50 таблици и 3 фигури. Положителен момент е, че още в началото на съдържанието са включени списъци на таблиците и фигурите, както и опис на използваните в текста съкращения, което значително улеснява читателя. Тук следва да се отбележи и балансираното съотношение между теоретичната (глава първа в обем от 59 стр.) и методологично-изследователската част (глава втора в обем от 64 стр.) Описанието на теоретично-приложните аспекти, представени в параграф „Дискусия“, заключението,

и препоръките са в обем от 8 стр. Като цяло обемът на разработката съответства на изискванията за придобиване на образователна и научна степен „доктор“.

Библиографската справка включва твърде голям брой литературни източници (277 бр.), от които 213 на латиница и 64 на гръцки език, които са валидни и правилно цитирани. Установяват се неточности при цитирането на два от източниците:

- Weismer, E. et al. (2005). Early Language Patterns of Toddlers on the Autism Spectrum Compared to Toddlers with Developmental Delay. Journal of Autism and Developmental Disorders, 40(10): 1259-1273. <https://doi.org/110.1007/s10803-010-0983-1> – *неправилно изписан DOI*  
*Да се отбележи <https://doi.org/10.1007/s10803-010-0983-1>*
- Redford, M.A., Kapatsinski, V., & Cornell-Fabiano, J. (2017). Lay Listener Classification and Evaluation of Typical and Atypical Children's Speech. Language and Speech, 61(2), 277–302 – *непълно изписване, липсващи детайли*  
*Да се изпише: Redford M.A., Kapatsinski V., Cornell-Fabiano J.(2018). Lay Listener Classification and Evaluation of Typical and Atypical Children's Speech. Language and Speech. 61(2):277-302. doi: 10.1177/0023830917717758. Epub 2017 Jul 28. PMID: 28752796; PMCID: PMC5748356.*

Препоръката е интернет източниците, които съдържат документи да се изведат отделно най-долу в библиографската справка.

В интродукцията докторантката се опитва да мотивира избора на темата, но не успява да аргументира и обвърже поставения в заглавието проблем с целите на експерименталното проучване. До края на разработката не става ясно по какъв начин темата на дисертационния труд се разгръща и доказва посредством емпиричното изследване. В резюмето се споменават някои детайли относно организацията и участниците в проучването, което не е наложително да се коментира още в началото. Обичайно резюмето би следвало да води към синтезирано представяне на основни изводи, приноси моменти и заключения.

Първата и единствена глава в рамките на обособената първа част от съдържанието на труда се очаква да постави фокусът на разработката в съответствие с поставения в заглавието проблем. Във връзка с това съвсем логично първият параграф е със заглавие „Множествени нарушения“. Тук би следвало докторантката да дефинира различни трактовки за множествени нарушения в науката, цитирайки дефиниции на изследователи, както и базирайки се на международно утвърдени класификатори. Такъв преглед на

дефиниции няма. Учудва фактът, че не се открива дори позоваване на ICF (Международна класификация на функционирането, уврежданията и здравето), където въпреки че не се използва терминът „множествени нарушения“ като диагностична категория, съдържанието му може да се изведе чрез структурата на класификатора посредством рубрики и кодове. Така напр.:

- Функции на организма (b-кодове) – физиологични и психични функции
- Структури на организма (s-кодове) – анатомични органи
- Активности и участие (d-кодове) – изпълнение на задачи и социално включване
- Фактори на средата (e-кодове) – бариери и улесняващи фактори

Когато се установят едновременно нарушения в повече от една функция или структура (напр. когнитивни, моторни, езикови нарушения), класификаторът ги кодира поотделно, но на практика това дава възможност на специалистите да идентифицират нарушенията, което може да предпостави формирането на хипотеза за множествени нарушения.

В рамките на споменатия първи параграф докторантката не успява да очертае концептуалната рамка на проблема „множествени нарушения“. Вместо това парциално и повърхностно коментира физически, невроразвитийни, ментални, комуникативни и поведенчески нарушения, без да поставя на обсъждане когнитивните, езикови и емоционално поведенчески особености на децата, при които се установяват тези нарушения.

Като положителен момент в този параграф може да се отбележи позоваването на CFTMEA (Classification Française des Troubles Mentaux de l'Enfant et de l'Adolescent), широко използван класификатор от педиатри, психиатри, психолози, логопеди и специални педагози във Франция в работата с деца и юноши с невроразвитийни, поведенчески, емоционални и социо-комуникативни разстройства. Тук обаче, вместо критичен анализ и фокус върху аспекти от развитието на децата с множествени увреждания, авторката се впуска в описание на структурата на класификатора.

Вторият параграф е посветен на езиковото развитие. Описателно са представени класически теории за овладяването на езика в детска възраст. Препоръката е да се насочи вниманието и към съвременната теоретична перспектива, като се направи паралел с по-нови теории за езиковото развитие, като например т.нар. „Usage-based theory“ и „Connectionism theory“. Първата се развива в края на XX век от американския психолог Майкъл Томазело като контрапункт на доминиращия нативизъм на Чомски. Според тази

теория „универсална граматика“ не съществува. Най-ранните изказвания на детето са конкретни и силно повлияни от социалния контекст и взаимодействието с възрастните, т.е. усвоява се в процеса на комуникация. Томазело и последователите му приемат езика като културен феномен, като в същото време отчитат и ролята на общото когнитивно развитие в процеса на овладяването на езика.

От друга страна според конекционизмът езикът се усвоява чрез мрежи от взаимосвързани единици, подобни на невроните в мозъка. Децата усвояват езиковите правила в процеса на стимулираща езикова среда с висока честота на повтораемост на езикови конструкции.

Споменатите теории са значими предвид темата на дисертационната разработка, тъй като обясняват до голяма степен спецификите на езиковото овладяване при деца с езикови нарушения и билингвизъм. Ето защо включването им в литературния обзор би подпомогнало очертаването на концептуалната рамка, в която да се разгърне анализа на езиковото развитие при деца с множествени увреждания.

В отделна подточка се представят основните компоненти на езиковата система като докторантката се опитва да ги съотнесе към онтогенетичните норми в процеса на овладяване на родния език. Тук изложението е схематично и в голяма степен описателно. Би било подходящо ако се цитират трактовки на изследователи, които да се подложат на критичен анализ. Отсъстват обобщения, изводи, заключения.

В параграфи 1.3, 1.4 и 1.5 авторката се опитва да насочи вниманието към езиковите нарушения, но съдържанието на тези параграфи е концептуално неиздържано. Откриват се недопустими грешки и неточности в терминологично отношение. Вероятно идеята е да се насочи вниманието към специфични езикови профили при различни типове нарушения, но не става ясно по какъв начин описаните комуникативни нарушения се отнасят към проблема за множествените нарушения. Параграф 1.5. е посветен на езиковите нарушения при деца с множествени увреждания. Подпараграф 1.5.1 е озаглавен „Oral Speech Disorders“, което предполага обсъждане на говорни нарушения. Вероятно тук става въпрос за неточен превод, като допускам, че авторката е имала предвид нарушенията на устния език. Но ако беше така, би следвало да се поставят на обсъждане:

- Нарушения на езиковото развитие (рецептивно, експресивно, смесено)
- Специфично фонологично нарушение, което се обозначава в по-новите международни класификатори като Speech Sound Disorder, поради това че много

често фонологичните нарушения протичат коморбидно с артикулационни нарушения.

- Семантично-прагматично нарушение или както се споменава в DSM-V-TR “Social (Pragmatic) Communication Disorder”.

В класификаторите изрично се споменава, че тези нарушения не са резултат от загуба на слуха, интелектуална недостатъчност, неврологични заболявания или липса на езиково стимулираща среда. Следователно тълкуването на тези нарушения в контекста на множествените нарушения би било неправилно.

В този параграф докторантката прави озадачаваща систематизация на нарушенията на устния език, като включва агнозия, дислексия, дисфазия и глухонемота. Агнозията е нарушение на висша психична функция и не е езиково нарушение. Наред с това в практиката не се среща като изолиран синдром, а най-често е симптом в рамките на симптомокомплекс. Още по-изненадващо е това, че тук се прави коментар на термини като алалия и афазия. Терминът алалия (който е включен като подточка А) е концепт от руската научна школа и се интерпретира в рамките на класическия медицински модел за обяснения на езиково-говорните нарушения. Термините от поведенческия когнитивно-лингвистичен модел, които се използват като еквиваленти са специфично езиково нарушение и езиково нарушение на развитието. Следователно споменатите нарушения не следва да се разглеждат тук. От друга страна в подточка В) терминът афазия е включен като общо понятие, без да се уточни, че като нарушение на развитието в медицинския теоретичен модел се употребява терминът „дисфазия на развитието“ и само случаите, в които възниква като придобито нарушение при деца и възрастни, може да се обсъжда като афазия.

Учудващи са интерпретациите и по проблема „дислексия на развитието“. От една страна „дислексията на развитието“ като специфично нарушение на способностите за учене няма място при обсъждането на множествени нарушения, тъй като специфичния характер на нарушението изключва протичането му в коморбидност с други нарушения – сензорни и невроразвитийни. От друга страна дислексията на развитието (термин, който докторантката не уточнява; в изложението използва само „дислексия“, без да изясни концептите „дислексия на развитието“ и „придобита дислексия“) се представя погрешно като говорно нарушение „speech disorder in childhood“, а също така единствено и само като фонологично нарушение (стр. 37 в дисертацията). Абсурдно е твърдението на авторката на стр. 40, че „...Дислексията се разделя на три типа според степента на

тежест: частична дислексия (когато са засегнати най-много 4 фонemi), множествена дислексия (когато са засегнати 5–8 фонemi) и цялостна дислексия (когато са засегнати повече от 8 фонemi).“

Параграф 1.5.2 вероятно има за цел да представи нарушенията на писмения език, които в съвременните диагностични класификатори (ICD-11 и DSM-V TR) не се описват като изолирана група, а като част от специфичните нарушения на ученето.

Този подпараграф също изобилства от груби концептуални и терминологични грешки.

Изумление предизвиква подпараграф 1.5.2.3 със заглавие „Дезориентация“ и особено изречението: „Дезориентацията може да бъде признак на говорно нарушение, като афазия, дискоординация, зрительно-кинетични проблеми, дефицит на зрелна или слухова памет или комбинация от нарушения.“ (*„Disorientation may indicate a speech disorder, such as aphasia, mismatch, visual-kinetic problems, visual - auditory memory deficiency or a combination of disorders.“*) и „Причините могат да бъдат мозъчно увреждане в областите, отговорни за речта, като в някои случаи дезориентацията има наследствена основа, а в други — свързана етиология.“ (*Its causes may be some brain damage in the areas of speech, while in some cases, it has a hereditary basis, while in others a related etiology.*) стр. 43.

Пред вид поставения в заглавието проблем и очакванията за извеждане на специфики в езиковото развитие на децата с множествени нарушения, буди недоумение включването в изложението на подпараграф, посветен на говорни нарушения (запъване, заекване, ринолалия и др.) (Подпараграф 1.5.3) Озадачава употребата на понятието „Infacilities“, което категорично не е утвърдено в науката и не се открива, както в научната литература, така и в международните диагностични класификатори. Вероятно е грешно преведено, остаряло, или неправилно интерпретирано понятие от по-стар източник (Докторантката цитира Kalantzis, 1957).

Съдържанието на целия подпараграф не е коректно. Изречението „Planning according to its reasoning is divided into the following elements: normal literacy, physical disability programming, idiopathic literacy, symptomatic migraine.“ е напълно неразбираемо, като се употребяват понятия без каквато и да е научна логика (стр. 44).

Като цяло в споменатите по-горе параграфи се смесват термини от различни концептуални модели, което създава хаотичност на съдържанието и затруднява до голяма степен научния анализ.

Параграфи 1.5.5 и 1.5.6 би следвало да се представят обстойно и задълбочено, тъй като много често се откриват в клиничните профили на деца с множествени увреждания. Вместо това са представени схематично. Препоръката е терминът от медицинския концептуален модел „mental retardation“ да се замени с по-приемливия в социален контекст „intellectual disability“.

Параграф 1.5.6 е посветен на децата с нарушения от аутистичния спектър, като следва да представи в детайли отделните синдроми с фокус върху спецификите в психомоторното и езиково развитие при всеки един от тях. Споменава се единствено синдромът на Каннер в най-общ щрих, което е крайно недостатъчно.

Параграф 1.6. е посветен на синдрома на хиперактивност и дефицит на вниманието. Обемът на този параграф е изненадващо голям (11 стр.) като присъствието му в литературния обзор също може да се постави на дискусия, тъй като в случаите, в които се проявява като изолиран синдром в международните класификатори се обсъжда като специфична форма на невроразвитийно разстройство. В контекста на множествените увреждания дефицита на вниманието и/или хиперактивното поведение протича като вторична изява на друго нарушение с първичен характер и не би следвало да се обсъжда в литературния обзор като синдром, както и в коморбидност с дислексия, нарушение на слуховата преработка, специфично езиково нарушение, семантично-прагматично нарушение.

В обобщение може да се каже, че в този вид литературният обзор на дисертацията не успява убедително и достатъчно аргументирано да мотивира темата на дисертационното проучване. На практика литературният обзор е ядрото, около което на по-късен етап се конституират хипотезите, основните цели и задачи на изследователската работа, което обезпечава до голяма степен успехът на експерименталното изследване, давайки му основна посока.

#### ***4.2 Съдържание и качества на изследователската програма***

В структурно отношение дисертацията е разделена на три части. Препоръката е втора и трета част да бъдат обединени, включвайки общо 2 глави.

Първите два параграфа на 2 част представят целта и задачите на проучването. Съдържанието им е твърде общо и може да се каже, че не води към операционализация на понятието „езиково развитие“. Би било подходящо, ако още в целта се упоменат

конкретни параметри на езиковото развитие, които да са в съответствие с описаните в литературния обзор теоретични модели за езиково развитие.

Третият параграф представя етапите на дисертационното изследване. Тук е много важно в контекста на избора от докторантката изследователски метод да се представят методологичните ограничения. Не става ясно какви са аргументите за подбор на този метод. Липсва обосновка защо авторката прилага като инструмент на проучването въпросник, който категорично не е достатъчен, за да очертае съдържанието на поставения в заглавието проблем.

Четвъртият параграф представя хипотезите на изследването. С цел по-голяма яснота, препоръката е да се разместят местата на третия и четвъртия параграф.

Хипотезите са много на брой, твърде общи, на места идентични по смисъл с изследователските въпроси, но това, което е съществено е, че хипотезите трудно могат да бъдат съотнесени към темата на дисертационния труд. Препоръката е да се прецизират и конкретизират, така че да формират очаквания. Така напр. предвид таксономията на езиковата система, която предлагат Bloom и Lahey (1978) относно езика като интегрирана система от три взаимосвързани компонента („форма“, „съдържание“ и „употреба“), би могло да се заложи очакване, че младите учители ще покажат по-висока осведоменост относно конкретни сфери на проблемно езиково функциониране при децата с множество увреждания с оглед на споменатите базисни компоненти.

Изследователските въпроси подобно на хипотезите звучат общо, без да насочват вниманието към отделни аспекти на езиковото развитие. Би било подходящо в изследователската методика да се включат по-конкретни въпроси, като например: „Кои сфери на езиково функциониране (фонология, морфология, синтаксис, семантика, прагматика) са най-силно засегнати при децата с множествени увреждания?“

При описанието на изследователската процедура прави добро впечатление това, че докторантката се опитва да коментира представителността на извадката, което е много важно, за да се оцени доколко извадката отразява характеристиките на целевата популация.

Въпреки, че се представят данни за вътрешна консистентност на въпросите, липсва информация относно валидност на инструмента на проучването. При описанието на изследователския метод не става ясно какъв е произхода на въпросите (авторски ли са или взимствани), как са структурирани въпросите и т.н.

Положителен момент е това, че авторката представя описание на приложените при количествения анализ статистически методи.

Добро впечатление прави и включването на параграф (§1.11), посветен на етичните стандарти и професионалното поведение при провеждането на научни изследвания. Тук би могло да се направи кратко пояснение относно спазването на критерии за съхраняване на резултатите от емпирични изследвания.

Третата част на дисертационния тезис представя анализ на получените количествени резултати. Тук заслужава да се отбележи богатата експериментална извадка (365 учители), както и систематичното представяне на демографските характеристики на участниците в проучването. Количественият анализ включва 46 таблици и 1 диаграма. Съдържанието на тази част обаче, не може да се каже, че е в корелация с темата на дисертационното проучване. Не се открива и критичен анализ във връзка с доказването на направените хипотези. Вероятна причина за това е, че както беше отбелязано по-горе хипотезите са твърде общи и сходни по своето съдържание.

Направеният количествен анализ не създава впечатление за емпирично надграждане на изложението от първата част на труда. Не се откриват позовавания на автори и международни изследвания, които емпиричната част на дисертационното проучване да потвърди или да сравни.

Дискусията в края на труда е подчинена на доказването на поставените хипотези, като на практика е поела функцията на синтезирано представяне на изводите от проучването. Но докторантката не достига до обобщения във връзка с поставения в заглавието проблем.

Заклучението и препоръките следва да предпоставят операционализация на изводите от проучването, но отново звучат общо, без необходима конкретика.

От Таблица 22, стр. 95 е видно, че учителите имат колебания относно включването на деца с множествени нарушения в общообразователните класове. Това дава основания да се допусне, че в Република Гърция съществува необходимост от разработването на система от ясни критерии за приобщаване и мониторинг.

Във връзка това би могло да систематизират препоръки в няколко аспекта:

✓ **Национални политики за приобщаващо образование, свързани с/със:**

- Законодателни промени, които да регламентират ниво на подкрепа за децата и учениците с множествени нарушения в Република Гърция

- Национални програми за обучение на учители (сертификационни курсове, онлайн платформи за обучение, участия в национални конференции и семинари)
- Финансиране на научни изследвания (научно-изследователски проекти, разработване на скринингови и диагностични инструменти и др.)

✓ **Препоръки за педагогическата практика с акцент върху:**

- Усъвършенстване на процеса на ранната идентификация на езиковите нарушения и трудностите в ученето. Резултатите от дисертационното проучване показват, че учителите оценяват процеса на идентификация като недостатъчно ефективен. (Таблица 13, стр. 85). Предвид това могат да се направят препоръки за разработването и въвеждането на скринингови инструменти за оценка на езиковото развитие в предучилищна и начална училищна възраст; провеждане на квалификационни обучения на учителите за разпознаване на ранни маркери за нарушения в ученето (напр.: трудности в процеса на формиране на фонологични компетентности, ограничен речников запас, трудности в развитието на наративни умения и т.н.); обучения за учители, посветени на езиковите нарушения на развитието, както и включването на академични дисциплини, свързани с езиковите нарушения в учебните планове на университетите за студентите от педагогическите специалности и т.н.
- Би било подходящо включване на препоръка за разработване на модели за интердисциплинарна работа в учебна среда, тъй като участниците в проучването отчитат значимата роля на сътрудничеството със специалистите на територията на образователната институция (Таблица 8, стр. 79).

✓ **Препоръки за училищни политики, свързани с осигуряване на интердисциплинарни диагностични екипи на територията на детските градини и училищата, в които да се включват логопед, психолог, ресурсен учител, помощник на учителя.**

**4.3 Характеристика и оценка на дисертационния труд. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката**

По отношение на научните стойности на дисертационния труд следва да се отбележи, че целесъобразното конструиране на целта предполага и приносните

моменти. Във връзка с това, разглежданата проблематика в настоящата разработка е с очаквания за труд с изследователски и приложен принос, който на базата на оригинални експериментални данни да доведе до значими изводи и потвърждаване на хипотези, което на практика дисертационният тезис не успява да реализира в пълнота. Наред с това от изложението не става ясно какви са конкретните приноси на дисертационното проучване.

### ***5. Автореферат***

Авторефератът (в обем от 53 стр.) е синтезирано отражение на дисертационния труд и отговаря на изискванията относно това.

### ***6. Публикации по темата на дисертацията***

Публикациите на докторантката - 3 самостоятелни и 2 в съавторство, са в съответствие с тематиката на дисертационната разработка.

### ***7. Бележки, препоръки и въпроси***

Моля докторантката да отговори на следните въпроси:

- Какви според Вас са ограниченията на представителната извадка в рамките на проучването и как те влияят върху резултатите от изследването? Считате ли, че оценката на възприятията и нагласите на учителите могат да бъдат надежден фактор при очертаването на спецификите в езиковото развитие на деца с множествени нарушения?

- Моля, да опишете основните научни приноси на дисертационната разработка, както и да очертаете перспективи за бъдеща научно-изследователска работа.

- Кой резултати от проучването считате за най-значими и защо?

### ***Заклучение***

На базата на изложеното дотук може да се обобщи, че до голяма степен липсата на критичен анализ при представяне на научна фактология, неясните цели и хипотези на разработката с оглед на поставения в заглавието проблем, не ми дават основание за категорична положителна оценка. Предлагам на уважаемото научно жури да разгледа внимателно и оцени по достойнство дисертационния труд на Елени-Магдалини Пантелис Василагаки и в случай, че намери за целесъобразно да присъди образователната и научна

степен „доктор” по Закона за развитие на академичния състав в Република България,  
Правилника за приложение на закона за развитие на академичния състав и Правилника за  
развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

1.09.2026 г.

Автор на становището:.....

София

/доц. д-р Диана Игнатова/

# ***Statement***

***of dissertation thesis “Language Development of Children with Multiple Disabilities”***

***for awarding the educational and scientific PhD degree***

***in the field of higher education 1. Pedagogical Sciences,***

***professional direction 1.2. Pedagogy,***

***PhD Program: "Special Education"***

***PhD Student: Eleni – Magdalini Pantelis Vasilakaki***

***Scientific Supervisor: Prof. Miglena Simonska - Tzatzova, PhD***

***Author of the Statement: Assoc. Prof. Diana Milcheva Ignatova, PhD***

## ***1. Grounds for conducting the defense of the dissertation and description of the submitted materials***

For the defense of the dissertation, the members of the jury have been provided with a set of documents as follows:

1. Order for enrollment in the full-time doctoral program “*Special Education*”
2. Order for removal from the doctoral register
3. Report on the performed check for text authenticity
4. Declaration of accuracy of the information submitted regarding the fulfillment of the Minimum National Requirements for scientific activity
5. Declaration of absence of circumstances related to violations of intellectual property rights
6. Dissertation thesis

7. Author's abstract
8. Request for printing 3 copies of the dissertation thesis and 10 copies of the author's abstract in Bulgarian and English

The list of publications attached at the end of the author's abstract confirms the fulfillment of the scientometric indicators in accordance with the Minimum National Requirements. Five publications are evident (three single-authored and two co-authored) — a total of 40 points, with a minimum requirement of 30 points.

The submitted opinion follows the main requirements established for the evaluation of a dissertation for obtaining the educational and scientific PhD degree in the Republic of Bulgaria.

By Order No. 1302/11.06.2026 of the Rector of SWU “Neofit Rilski”, I was appointed as a member of the scientific jury for the procedure for defending the dissertation entitled *“Language Development in Children with Multiple Disabilities”*. The author of the dissertation thesis is Eleni-Magdalini Pantelis Vasilakaki, full-time PhD student in the Department of Pedagogy, Faculty of Pedagogy, SWU “Neofit Rilski”, supervised by Prof. Miglena Simonska-Tzatzova, PhD.

## ***2. Relevance and significance of the researched problem in scientific and applied terms***

The title of the work suggests an orientation toward a research program with both theoretical and applied contributions. Given the stated aim — to describe and analyze key aspects of language development in children with multiple disabilities — the topic is relevant and significant for special-pedagogical and logopedic theory and practice.

## ***4. Structure and content of the dissertation***

### ***4.1. Qualities of the theoretical part***

The dissertation has an unconventional structure, initially resembling a publication for a collected volume or a periodical, including an abstract, keywords, and introduction. This is followed by three chapters, a discussion, conclusion, recommendations, contributions, a bibliography, and an appendix of 19 pages. The main sections amount to 158 pages. The quantitative analysis is presented through 50 tables and 3 figures. A positive aspect is the inclusion at the beginning of the contents lists of tables and figures, as well as a list of abbreviations used in the text, which greatly facilitates the reader.

A balanced proportion is observed between the theoretical part (Chapter One — 59 pages) and the methodological-research part (Chapter Two — 64 pages). The description of the theoretical-applied aspects presented in the “Discussion”, the conclusion, and the recommendations amounts to 8 pages. Overall, the volume of the dissertation corresponds to the requirements for the educational and scientific PhD degree.

The bibliography includes a very large number of sources (277), of which 213 in Latin script and 64 in Greek, all valid and correctly cited. Two inaccuracies were identified:

- Weismer, E. et al. (2005). *Early Language Patterns of Toddlers on the Autism Spectrum Compared to Toddlers with Developmental Delay*. Journal of Autism and Developmental Disorders, 40(10): 1259–1273.  
<https://doi.org/110.1007/s10803-010-0983-1> ([doi.org in Bing](#)) — *incorrect DOI*  
  
Correct: <https://doi.org/10.1007/s10803-010-0983-1> ([doi.org in Bing](#))
- Redford, M.A., Kapatsinski, V., & Cornell-Fabiano, J. (2017). *Lay Listener Classification and Evaluation of Typical and Atypical Children’s Speech*. Language and Speech, 61(2), 277–302 — *incomplete citation*

Correct: Redford M.A., Kapatsinski V., Cornell-Fabiano J. (2018). *Lay Listener Classification and Evaluation of Typical and Atypical Children's Speech*. *Language and Speech*, 61(2): 277–302. doi: 10.1177/0023830917717758. Epub 2017 Jul 28. PMID: 28752796; PMCID: PMC5748356.

It is recommended that internet sources containing documents be listed separately at the end of the bibliography.

In the introduction, the PhD student attempts to justify the choice of topic but does not succeed in linking the problem stated in the title with the aims of the experimental study. By the end of the dissertation, it remains unclear how the topic is developed and substantiated through the experimental research. The abstract mentions details about the organization and participants of the study, which is not necessary at this stage. Typically, the abstract should lead to a synthesized presentation of the main conclusions, contributions, and final statements.

The first and only chapter within the theoretical part is expected to establish the focus of the dissertation in accordance with the stated problem. Logically, the first paragraph is titled “*Multiple Disabilities*”. Here, the PhD student should define various interpretations of multiple disabilities in the scientific literature, citing definitions by researchers and referring to internationally recognized classifications. Such a review is missing. Surprisingly, there is no reference to the ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health), where — although the term “multiple disabilities” is not used as a diagnostic category — its content can be derived through the structure of the classifier.

Examples:

- Body functions (b-codes) — physiological and psychological functions
- Body structures (s-codes) — anatomical organs
- Activities and participation (d-codes) — task performance and social inclusion
- Environmental factors (e-codes) — barriers and facilitators

When simultaneous impairments in more than one function or structure are identified (e.g., cognitive, motor, language impairments), the classifier codes them separately, but in practice

this allows specialists to identify combinations of impairments that may suggest the presence of multiple disabilities.

Within this paragraph, the PhD student does not outline a conceptual framework for the problem of multiple disabilities. Instead, physical, neurodevelopmental, mental, communicative, and behavioral disorders are discussed superficially, without addressing the cognitive, linguistic, and emotional-behavioral characteristics of children with such impairments.

A positive aspect is the reference to CFTMEA, widely used in France by pediatricians, psychiatrists, psychologists, speech-language therapists, and special educators. However, instead of a critical analysis focused on developmental aspects of children with multiple disabilities, the author provides a descriptive overview of the classifier's structure.

The second paragraph is devoted to language development. Classical theories of language acquisition are presented descriptively. It is recommended to include contemporary theoretical perspectives, such as the Usage-based theory and Connectionism, which are highly relevant to the topic, especially regarding language acquisition in children with language impairments and bilingualism.

The components of the language system are presented in a separate subsection, but the exposition is schematic and descriptive. Citations of researchers and critical analysis are missing, as are summaries and conclusions.

Paragraphs 1.3, 1.4, and 1.5 attempt to address language disorders, but the content is conceptually inconsistent. Serious terminological errors are present. The intended focus on specific language profiles in different disorders is unclear, and the connection to multiple disabilities is not established.

Paragraph 1.5.1, titled "*Oral Speech Disorders*", appears to be a mistranslation — likely intended as "*Oral Language Disorders*". If so, the discussion should include:

- Receptive, expressive, and mixed language disorders

- Speech Sound Disorder (phonological and articulatory impairments)
- Social (Pragmatic) Communication Disorder

These disorders are explicitly defined in diagnostic classifications as not resulting from hearing loss, intellectual disability, neurological disease, or lack of language exposure, and therefore should not be interpreted within the context of multiple disabilities.

The PhD student presents an illogical systematization of oral language disorders, including agnosia, dyslexia, dysphasia, and deaf-mutism. Agnosia is not a language disorder. The use of terms such as *alalia* and *aphasia* is conceptually incorrect. Developmental dyslexia is misrepresented as a speech disorder and only as a phonological impairment. The statement that dyslexia is divided into types based on the number of affected phonemes is scientifically absurd.

Paragraph 1.5.2 aims to present written language disorders, which in ICD-11 and DSM-5-TR are part of Specific Learning Disorders. This subsection also contains serious conceptual and terminological errors.

Paragraph 1.5.2.3, titled “*Disorientation*”, is particularly problematic, containing scientifically unfounded statements such as: “*Disorientation may indicate a speech disorder...*” and “*Its causes may be some brain damage...*”

The inclusion of a subsection on speech disorders (stuttering, cluttering, rhinolalia, etc.) is unjustified in the context of multiple disabilities. The term “*Infacilities*” is not recognized in scientific literature.

Paragraphs 1.5.5 and 1.5.6 should be detailed, as they are often present in clinical profiles of children with multiple disabilities. Instead, they are schematic. The recommendation is that the term from the medical conceptual model „mental retardation“ be replaced with the more socially acceptable „intellectual disability“.

Paragraph 1.5.6 discusses autism spectrum disorders but only mentions Kanner’s syndrome briefly, which is insufficient.

Paragraph 1.6 is devoted to ADHD and spans 11 pages — an unexpectedly large volume. Its inclusion is controversial, as ADHD is a specific neurodevelopmental disorder and, when present in the context of multiple disabilities, is secondary to another primary impairment.

**In summary**, the literature review does not convincingly justify the topic of the dissertation. The literature review is the core upon which hypotheses, aims, and research tasks are built, and its weaknesses significantly undermine the foundation of the experimental study.

#### ***4.2. Content and qualities of the research program***

Structurally, the dissertation is divided into three parts. It is recommended that the second and third parts be combined into a single section comprising two chapters.

The first two paragraphs of Part Two present the aim and tasks of the study. Their content is overly general and does not lead to an operationalization of the concept of “language development.” It would be appropriate for the aim to specify concrete parameters of language development aligned with the theoretical models described in the literature review.

The third paragraph outlines the stages of the dissertation research. Here, it is essential—given the research method chosen by the PhD student—to present the methodological limitations. It is unclear what arguments support the choice of this method. There is no justification for the use of a questionnaire as the primary research instrument, which is insufficient to delineate the content of the problem stated in the title.

The fourth paragraph presents the research hypotheses. For greater clarity, it is recommended to switch the order of the third and fourth paragraphs.

The hypotheses are numerous, overly general, and in places identical in meaning to the research questions. More importantly, they are difficult to relate to the topic of the dissertation. The recommendation is to refine and specify the statements so that they form clear expectations. Thus, for example, considering the taxonomy of the language system proposed by Bloom and Lahey (1978), which conceptualizes language as an integrated system of three interrelated components („form“, „content“, and „use“), it would be appropriate to establish

the expectation that early-career teachers will demonstrate greater awareness of specific areas of problematic language functioning in children with multiple disabilities within these basic components.

The research questions, similar to the hypotheses, are general and do not direct attention to specific aspects of language development. It would be appropriate to include more concrete questions in the methodology, such as: *“Which areas of language functioning (phonology, morphology, syntax, semantics, pragmatics) are most severely affected in children with multiple disabilities?”*

In describing the research procedure, it is commendable that the PhD student attempts to discuss the representativeness of the sample, which is crucial for evaluating how well the sample reflects the characteristics of the target population.

Although data on internal consistency of the questionnaire items are presented, information on the validity of the research instrument is missing. The description of the research method does not clarify the origin of the questions (whether they are original or adapted), nor how they are structured.

A positive aspect is the author’s description of the statistical methods applied in the quantitative analysis.

The inclusion of paragraph §1.11, dedicated to ethical standards and professional conduct in scientific research, also makes a good impression. A brief clarification regarding compliance with criteria for storing empirical research data could be added.

The third part of the dissertation presents an analysis of the quantitative results. The large experimental sample (365 teachers) deserves mention, as does the systematic presentation of the participants’ demographic characteristics. The quantitative analysis includes 46 tables and 1 chart, but the content of this part does not appear to correlate with the topic of the dissertation. A critical analysis related to the verification of the hypotheses is also missing. The likely reason is that, as noted earlier, the hypotheses are overly general and similar in content.

The quantitative analysis does not give the impression of empirically building upon the exposition in the first part of the dissertation. There are no references to authors or international studies that the empirical part could confirm or compare.

The discussion at the end of the dissertation is oriented toward verifying the hypotheses and essentially functions as a synthesized presentation of the study's conclusions. However, it does not reach generalizations related to the problem stated in the title.

The conclusion and recommendations should operationalize the findings of the study, but again sound general and lack necessary specificity.

From Table 22 (p. 95), it is evident that teachers express hesitation regarding the inclusion of children with multiple disabilities in mainstream classrooms. This suggests that in the Republic of Greece there is a need to develop a system of clear criteria for inclusion and monitoring.

Regarding this, the PhD student could systematize recommendations in several areas:

✓ **Recommendations for national policies on inclusive education:**

- Legislative changes regulating the level of support for children and students with multiple disabilities in Greece
- National teacher-training programs (certification courses, online training platforms, participation in national conferences and seminars)
- Funding for scientific research (research projects, development of screening and diagnostic tools, etc.)

✓ **Recommendations for pedagogical practice, with emphasis on:**

- Improving early identification of language disorders and learning difficulties. The dissertation results show that teachers consider the identification process insufficiently effective (Table 13, p. 85). Recommendations may include developing and implementing screening tools for assessing language development in preschool and

early school age; teacher training on recognizing early markers of learning disorders (For example: difficulties in phonological competence development, limited vocabulary, challenges in narrative skills, etc.); teacher training focused on developmental language disorders; and inclusion of university courses on language disorders in pedagogical study programs.

- Including a recommendation for developing models of interdisciplinary work in the educational environment, as participants in the study highlight the significant role of collaboration with specialists within the educational institution (Table 8, p. 79).

#### ✓ **Recommendations for school policies:**

- Ensuring interdisciplinary diagnostic teams in kindergartens and schools, including a speech-language therapist, psychologist, resource teacher, and teacher's aide.

### ***4.3. Characteristics and evaluation of the dissertation. Contributions and significance for science and practice***

Regarding the scientific value of the dissertation, it should be noted that the appropriate formulation of the aim determines the contribution. Regarding this, the topic suggests expectations for a work with both research and applied contributions, which—based on original experimental data—should lead to significant conclusions and verification of hypotheses. In practice, the dissertation does not fully achieve this. Moreover, the exposition does not make clear what the specific contributions of the dissertation are.

### ***5. Author's abstract***

The author's abstract (53 pages) is a synthesized reflection of the dissertation and meets the relevant requirements.

### ***6. Publications related to the dissertation topic***

The PhD student's publications — three single-authored and two co-authored — correspond to the thematic scope of the dissertation.

## ***7. Notes, recommendations, and questions***

I ask the PhD student to respond to the following questions:

- What, in your opinion, are the limitations of the representative sample in the study, and how do they affect the research results? Do you consider teachers' perceptions and attitudes to be a reliable factor in outlining the specifics of language development in children with multiple disabilities?
- Please describe the main scientific contributions of the dissertation and outline perspectives for future research work.
- Which results of the study do you consider most significant, and why?

## ***Conclusion***

Based on the above, it can be summarized that the lack of critical analysis in presenting scientific facts, the unclear aims and hypotheses in relation to the problem stated in the title, do not provide grounds for a definitive positive evaluation. I propose that the esteemed scientific jury carefully examine and duly assess the dissertation of Eleni-Magdalini Pantelis Vasilakaki and, if deemed appropriate, award the educational and scientific degree PhD in accordance with the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria, its implementing regulations, and the regulations of SWU "Neofit Rilski".

September 1st, 2026

Author of the statement:.....

/Assoc. Prof. Diana Ignatova, PhD/